

Herman Van Rompuy
predsjednik Europskog vijeća
„Gledajući unatrag gledamo prema naprijed”
Govor na konferenciji „Dove va l'Europa” – „Stanje Unije”
(Accademia dei Lincei)

Zadovoljstvo mi je govoriti na ovoj konferenciji u Rimu. Ovdje u Palazzo Corsini, mjestu umjetnosti i znanosti...i pred ovako istaknutom publikom. U zadnjih pet godina mnogo sam puta dolazio u Rim i prisustvovao brojnim sastancima za pamćenje – u Palazzo Chigi, u Quirinaleu... – ali drago mi je danas se obratiti ovom javnom forumu.

Doba je političke obnove za Europsku uniju. Otvara se novi petogodišnji ciklus: ovaj tjedan počela je s radom nova Europska komisija, Europsko vijeće dobit će novog predsjednika, mog nasljednika, Donalda Tuska, a pozdravljam i talijansko predsjedništvo Vijeća ministara!

Godina 2014. istovremeno je i godina komemoracija – stogodišnjice Prvog svjetskog rata, a za dva dana bit će 25 godina nakon pada Berlinskog zida ... – što je, isto koliko i njemački, jedan istinski europski događaj. Zbog toga je ovo dobar trenutak da „gledajući unatrag gledamo prema naprijed”.

U skladu s duhom naše sjednice o *"Lo Stato dell'Unione"* želio bih da moja opažanja budu relativno panoramska. Nudim vam tri niza razmišljanja.

Prvo, o gospodarskoj krizi i trenutačnom gospodarskom stanju;

Drugo, nekoliko praktičnih institucijskih iskustava u vezi s uredom predsjednika Europskog vijeća, pa i o ulozi tog tijela u vanjskoj politici;

Treće i konačno: šire razmišljanje o načinu na koji ljudi doživljavaju Europu i na koji način Unija može biti brižnija i pružiti više zaštite.

Gospodarska i financijska kriza – riječ je o nezaobilaznoj početnoj točki i za gledanje unatrag i za gledanje prema naprijed. Razdoblje koje ostavljamo iza sebe nedvojbeno će utjecati na sljedećih pet godina. Europa se promijenila. Bilo je to teško, ponekad i bolno razdoblje. Solidarnost naših zemalja stavljena je na kušnju. Ali mi smo ga prebrodili.

Najvažnije iskustvo koje smo izvukli iz krize europodručja jest to da smo u potpunosti shvatili našu međusobnu ovisnost. Ono što se dogodi u jednoj od naših zemalja, može utjecati na cjelinu. Sudbina zemlje sa stanovništvom od 10 milijuna ljudi (poput Grčke) utječe na monetarnu zonu od 350 milijuna ljudi, pa čak i na globalnu ekonomiju. Vlade su sve to shvatile, ali trebalo im je neko vrijeme da to učine. To su otkrila i sva javna mišljenja – njima je trebalo još više vremena da to uvide, što je prirodno. Prebrodili smo egzistencijalnu prijetnju europodručju; dobili smo tu bitku – također protiv zlogukih proroka i špekulanata!

Drugo važno iskustvo koje smo naučili iz krize bilo je to da nam je, kako bismo se nosili s tom međusobnom ovisnošću, trebalo i još uvijek nam treba „više Europe” (svakako u europodručju). Moramo ojačati ekonomsku i monetarnu uniju.

Mnogo je rada uloženo u to prošlih godina, a kao rezultat toga danas imamo očito jači ustroj EMU-a nego prije pet godina. Uz bolji proračunski i makroekonomski nadzor, uz fondove za spašavanje, i također, od ovog tjedna uz Europsku središnju banku koja nadzire sve banke u europodručju. Riječ je o početku bankovne unije – vjerojatno najvećem koraku u europskim integracijama od pokretanja samog eura.

Međutim, bit će potrebno još više, posebice u pogledu ekonomske koordinacije. Ne možete imati zajedničku valutu i devetnaest zasebnih ekonomskih politika. Potreban je barem minimum konvergencije.

U tome leži jedno od mojih osobnih žaljenja. U pogledu ekonomske koordinacije želio bih da smo mogli ići dalje od onog što smo uspjeli odlučiti za vrijeme mog mandata. Stavio sam prijedlog na stol koji nije dobio dovoljno potpore. Međutim: možemo ignorirati rješenje, ali ne možemo ignorirati problem.

Zato nisam iznenađen da je to pitanje ponovno na dnevnom redu već u prosincu, na prvom sastanku Europskog vijeća kojeg će voditi moj nasljednik. Riječ je o odluci zadnjeg sastanka na vrhu država europodručja kojim sam predsjedao prije dva tjedna.

Naravno, danas je aktualna rasprava o ekonomiji usmjerena na druge stvari. Usmjerena je na rast, na reforme, na način na koji možemo naći pravu ravnotežu, unutar zemalja i između njih. Gospodarska kriza traje duže nego što smo to očekivali, ili se tome nadali, nakon povratka financijske stabilnosti europodručja u jesen 2012. Zbog čega je tome tako?

Rast je slab uglavnom zbog toga što je naš potencijal za strukturni rast slab, što danas iznosi oko 0,5 %. Riječ je o rezultatu visokih razina nezaposlenosti i preniskih razina ulaganja. Napokon, rast je suma povećanja radnih sati i produktivnosti. Manjak radnih mjesta i ulaganja opterećenje je za oba čimbenika. Zbog toga se „ciklički” povratak rasta vrlo brzi suoči sa strukturalnim ograničenjima.

Osim toga bilo je tu i negativnih vanjskih čimbenika. Geopolitička nesigurnost utječe na povjerenje u Europi, rezultati zemalja BRIC-a – lošiji od prognoziranih u slučaju Kine, jednostavno slabi u slučaju Rusije i Brazila – utjecali su na naš izvoz i stoga na rast usmjeren na izvoz nekih od naših zemalja.

Ne bismo trebali tražiti uzroke lošeg ekonomskog rasta na strani monetarne politike koja je prilagodljiva. Ne bismo ih trebali tražiti ni na strani proračunske politike jer je ove godine neto učinak proračunâ na rast bio neutralan. Zadnjih nekoliko godina Europa je pokazala proračunsku fleksibilnost, naglašavajući ne toliko nominalni iznos deficita, već strukturni deficit. Dokaz tome pružaju izvanredne odgode rokova u kojima se zemlje trebaju vratiti ispod 3 % gornje granice iz Ugovora iz Maastrichta, a koje su dogovorene u 2013.

Sada se moramo koncentrirati na strukturne reforme. One su potrebne u svim zemljama (pa i u Njemačkoj). Svijet je u stanju stalne promjene: nitko se ne može oslanjati na jučerašnje napore ni spavati na današnjim lovorikama.

Glavni prioritet jest poboljšanje funkcioniranja tržišta rada. Suzbijanje dualnosti između insajdera i autsajdera, između onih koji imaju stalni posao i onih čiji je posao neizvjestan ili ga uopće nemaju – što su vrlo često žene, mladi, imigranti... Ta dualnost je za mnogo zemalja glavno objašnjenje za oštar porast nezaposlenosti za vrijeme krize.

Druge ključne strukturne reforme tiču se jedinstvenog tržišta (pitanja koje je blisko srcu senatora Montija...) te također energetske unije, digitalnog tržišta i naravno istraživačkog prostora i prostora inovacija.

Prije dva tjedna, na zadnjem sastanku Europskog vijeća kojem sam predsjedao, čelnici su pozdravili namjeru nove Europske komisije da stimulira dodatna ulaganja u opsegu od do 300 milijardi eura tijekom sljedeće tri godine. Velika je odgovornost država članica u pogledu reformi, ali i ulaganja. Nemojmo zaboraviti ni to da stimuliranje ulaganja, ekonomski govoreći, znači djelovanje na strani potražnje i na strani ponude!

Trenutačna je ekonomska situacija složena jer ne samo da imamo nizak rast već i iznimno nisku inflaciju – to vrijedi više za zemlje u europodručju nego za druge države članice. To opterećuje i javni i privatni dug (koji su previsoki), a prema tome i ulaganja.

Zbog toga, kao što sam rekao prije nekoliko dana u Europskom parlamentu, trebamo mobilizirati sredstava, bez tabua, bez straha, bez opsesija, bez ideologije, uz mješavinu kratkoročnih i dugoročnih ciljeva i poštujući temeljna načela ekonomske i monetarne unije. Naš cijeli socio-ekonomski sustav temelji se na rastu i zapošljavanju. Svi smo toga vrlo svjesni.

Dopustite mi da dodam jednu stratešku opasku. Ako u nadolazećim godinama ljudima nismo u mogućnosti predstaviti opipljive rezultate u pogledu rasta i zapošljavanja..., ako ne možemo pokazati da su sva ta odricanja i naponi urodili plodom..., ideja o Europi bit će pod vrlo velikim pritiskom.

Negativno glasovanje o Europi prošlog svibnja ne sprečava funkcioniranje institucija EU-a. Međutim, bez perspektive i nade za bolji život, sljedeći europski izbori i nadolazeći nacionalni izbori mogli bi biti katastrofalni. Dakle: mnogo je toga na kocki. Moramo biti vrlo svjesni toga. Sljedećih pet godina bit će isto tako ključne kao i prošlih pet godina.

Primijetio sam da će u publici biti mnogo istaknutih odvjetnika, praktičara i profesora – poput Giuliana Amata (*il Dottor Sottile*) i Josepha Weilera s kojim sam raspravljao u prošlosti... Stoga sam pomislio da bi bilo interesantno podijeliti nekoliko institucijskih razmišljanja o mom iskustvu na dužnosti i kako sam oblikovao tu ulogu.

Za mene je ta dužnost bila jednako tako nova kao i za sve ostale. Izabran sam 19. studenoga 2009. Nikad to neću zaboraviti. Bio sam pripremio izjavu za medije u kojoj sam iznio jednu ideju. Još uvijek je vrijedi citirati. Nije tako često da se čovjek može vratiti na staru izjavu, a da se ne zacrvni. Tada sam rekao: „*Svaka zemlja trebala bi izaći iz pregovora kao pobjednik. (...) Kao predsjednik Europskog vijeća pažljivo ću slušati svakoga te ću se pobrinuti da se naše rasprave pretvore u rezultate za sve.*” Također sam rekao: „*Mnogo se raspravljalo o profilu budućeg predsjednika, ali samo je jedan profil moguć, a to je profil dijaloga, jedinstva i djelovanja.*”

Pravni stručnjaci među vama znat će da su u novom Ugovoru EU-a uloga i zadaci Europskog vijeća i njegova predsjednika opisani u svega nekoliko redaka. To tijelo nema zakonodavnu moć i ne miješa se odluke izvršne uprave. U biti je riječ o političkom tijelu čija je uloga zadati opći smjer. Ili, jezikom Ugovora, „*dati Uniji potreban poticaj za njezin razvoj*” i „*utvrditi opće političke smjernice i prioritete.*”

Zadaća institucije jest ne miješati se u svakodnevni posao – druge institucije EU-a to rade mnogo bolje u okviru prokušanog okvira „metode Zajednice” – već da se pokrene kad se pojavi posebna prilika: promjena Ugovora, utvrđivanje proračuna, ali i suočavanje s krizama...

U Ugovoru (a i između njegovih redaka) primijetiti ćete i da predsjednik Europskog vijeća ima relativno kratak mandat (dvije i pol godine, može se jednom obnoviti), nema proračunsku odgovornost, nema vlastitu upravu ni pravo imenovanja, a ima vrlo malo osoblja.

Riječ je o pravom paradoksu: Europsko vijeće općenito se smatra najvišim političkim autoritetom u Uniji, ali opis posla i formalne nadležnosti njegova predsjednika prilično su nejasni, čak i oskudni. Mnogo stoga ovisi o tome što učinite s tim, ili kako ih shvatite! Mogu to i drugačije sročiti: sve što nije bilo formalno predviđeno trebalo se stvoriti neformalno.

To počinje s nečim jednostavnim: izgradnjom povjerenja. Izgradnja povjerenja po mom je mišljenju možda najvažnija zadaća predsjednika Europskog vijeća. Izgradnja povjerenja među čelnicima, među institucijama, među zemljama: riječ je o temelju za političko donošenje odluka. Osobito ako su odluke teške i ako ih treba donijeti konsenzusom, kao što je obično slučaj u Europskom vijeću.

Kako se gradi povjerenje? Upoznavanjem ljudi, slušajući ljude, uzimajući njihova gledišta u obzir. Na primjer, potrudio sam se da tijekom cijelog svog mandata posjetim sve članove Europskog vijeća u njihovu glavnom gradu, u načelu jednom godišnje. Razgovarajući s predsjednicima i predsjednicima vlada u njihovu vlastitu radnom okruženju – od Helsinkija do Nikozije i od Dublina do Sofije – dobivate mnogo veći uvid u ono što ih doista pokreće. Kao redovit posjetitelj državnih palača u drugim glavnim gradovima ne mogu ne primijetiti da se većina njih čini, neću reći raskošnima ili luksuznima, ali ljepšima od ureda u sovjetskom stilu koje imamo u Bruxellesu!

Sav taj trud da se izgradi povjerenje isplatilo se u trenucima nužde, u trenucima krize. Na žalost, proživjeli smo ih. Ističu se kriza eura i stanje u Ukrajini. Nekoliko riječi o ulozi Europskog vijeća za vrijeme obaju situacija.

Istina je da su se državni čelnici Europe osobno vrlo vidljivo bavili financijskom i gospodarskom krizom – osobito u godinama od 2010. do 2012. Dva su očita razloga za to.

Kao prvo, u pitanju je bilo mnogo novca. Za rješavanje krize javnog duga, kao i za bankovnu krizu prije toga trebalo je upotrijebiti novac poreznih obveznika. Zajednički proračun EU-a relativno je malen (otprilike jedan posto BDP-a), tako da institucije Unije nisu mogle odlučno djelovati same. Morale su se uključiti države članice. A iznosi su bili takvi da se odluka u većini zemalja mogla donijeti samo na najvišoj političkoj razini... u svim Palazzo Chigisma i svim Quirinaleima diljem Unije... Potreba za nacionalnim novčanim sredstvima i prema tome angažmanu državnih čelnika i nacionalnih parlamenata bila je jednostavno činjenica.

Drugi razlog: u doba krize brzo se dosegnu granice institucija koje se temelje na dodijeljenim nadležnostima. Unija smije djelovati jedino u poljima u kojima su joj vlade zajednički dale mandat da to može učiniti. Međutim, ako ulazimo u neistraženo područje i treba utvrditi nova pravila, Europsko vijeće dobro je pozicionirano da odigra svoju ulogu.

Međutim, čak i ako smo bili primorani ići tim „međuvladinim” putem, sve što smo postigli zapravo je dovelo do jačih središnjih institucija. Komisija je dobila vjerojatno do sada neviđenu ovlast za nadzor proračunâ i ekonomskih politika (čemu ovih tjedana svjedočimo...). Parlament ima više utjecaja. Početkom ovog tjedna Europska središnja banka počela je nadzirati sve banke u europodručju. Takvi pomaci u nadležnostima naravno zahtijevaju prethodni pristanak svih zemalja koje u tome sudjeluju.

Time dolazimo do uloge Europskog vijeća u vanjskim poslovima. Dok je gospodarska kriza obilježila prve dvije do tri godine, zadnje godine naša politička pažnja pomakla se više na svijet oko nas. A osobito na Ukrajinu. Očito.

Kriza u Ukrajini bila je i jest najveća prijetnja sigurnosnom poretku Europe od kraja hladnog rata. Invazija Krima prošlog ožujka označila je prekretnicu. Naravno, značajni događaji odvijali su se u Ukrajini i prije toga i još se odvijaju – ali to je bila prekretnica. Kad dirate u granice, dirate u mir.

Prošlog ožujka sazva sam hitan sastanak o Ukrajini. (Bio je to tek drugi takav sastanak na vrhu o vanjskim poslovima; prvi, koji je isto bio vrlo važan, održan je tri godine ranije, o Libiji).

Na sastanku o Ukrajini, nakon Krima, Europsko vijeće utvrdilo je odgovor Unije. Prema Ukrajini: političku potporu, uz Sporazum o pridruživanju i potporu reformama. Prema Rusiji: sankcije u tri faze kako bismo je primorali da promijeni ponašanje. Od tada smo ostali vjerni tom dvojnomo načelu.

Europsko vijeće ne bavi se tako često vanjskim poslovima. Većinu vremena, većina predsjednika i predsjednika vlada prepuštaju taj posao svojim ministrima vanjskih poslova (isto kao što, u normalnim vremenima, radije prepuštaju financijska pitanja svojim ministrima financija!). Ali kad to postane vrlo političko pitanje, kad to postane pitanje stabilnosti kontinenta, ovisnosti o energiji, pitanje nanošenja boli Rusiji što može zauzvrat utjecati na naša gospodarstva, tada svi nacionalni čelnici žele biti osobno angažirani, a oni su to i bili na svakom koraku. Nema sumnje da će se pod mojim nasljednikom Donaldom Tuskom taj angažman čelnika u vezi s Ukrajinom nastaviti koliko god dugo to bude potrebno. Nedavni dogovor o energiji za zimu bio je pozitivan korak. To što je Rusija priznala takozvane izbore u Donbasu bio je vrlo negativan korak.

Tako da je, iz mog iskustva, jasno da, kad postoji pritisak, Europsko vijeće može djelovati. Kad to doista moramo, moguće je uskladiti 28 čelnika, 28 zemalja. Nije lako, ali je moguće. Moje pitanje danas jest kako možemo sačuvati tu sposobnost djelovanja, za Europu, kad nema neposredne krize, kad nema vanjskog pritiska. Bit će to mnogo teže.

U svakom slučaju, ovisit će to o Europskoj komisiji i njezinu osjećaju za inicijativu te će također – što god neki mislili – ovisiti o mogućnosti Francuske i Njemačke, u suradnji s drugima, da pronađu zajednička rješenja. Naravno, riječ je o samo dvije zemlje od 28, ali one predstavljaju dva politička i ekonomska načina mišljenja u Uniji i ako se one ne slože o zajedničkom smjeru, stvari postanu veoma teške.

Njihov dogovor nije dovoljan uvjet, ali često je nužan. To je u svakom slučaju bilo moje iskustvo. Rado ostavljam mom nasljedniku da dokaže suprotno!

Govoreći o Njemačkoj i Francuskoj..., bez da zaboravimo Italiju i druge, dopustite mi da također spomenem i Ujedinjenu Kraljevinu – ovdje također u prisustvu Petera Mandelzona. U sljedećih pet godina bit će to jedan od ključnih izazova. Moramo učiniti sve što je u našoj moći da Unija ostane zajedno. „Bolji zajedno!”

Moj je dojam da su druge države članice spremne slušati, razgovarati i pregovarati ako je to potrebno, pod uvjetom da se poštuju temeljne vrijednosti i načela naše Unije.

Dopustite mi, molim, u trećem i konačnom dijelu govora, da iznesem nekoliko zaključnih razmišljanja.

Gledajući unatrag na prošle godine i na razočaravajuću gospodarsku situaciju jasno je da „Europa” nije bila popularna tijekom krize – upravo suprotno. Zbog toga je sljedećih pet godina toliko važno.

Ali također postoji kriza politike, općenito, na svim razinama. Postoji čak i općenita slabost, nakon financijske krize, u vezi s načinom na koji naša gospodarstva funkcioniraju, u vezi s raspodjelom bogatstva, s poreznim opterećenjem, porastom nejednakosti..., a da ne spominjem strah od globalizacije, od migracije, od nasilja fanatika.

Naravno, godinama prije nego što je izbila gospodarska kriza i kriza eura pojavile su se populističke stranke u brojnim zemljama. Svaki dan moramo se boriti da „pretvorimo strah u nadu”.

Sigurno je da također postoji i posebna europska dimenzija ovog problema. Međutim, prema mojem mišljenju, ne radi se samo o institucijama i izborima. Još važnije, vrijedi pogledati na koji način ljudi percipiraju Uniju i na koji način se odnose spram nje. Na koji je način doživljavaju. Želio bih razraditi ovaj argument kako bih došao do zaključka.

Polazna točka je tužno opažanje. Čini se da ljudi danas vide Europu kao razlog svojeg osjećaja bespomoćnosti i izostanka prava glasa – dok je naša Unija izgrađena upravo s ciljem da ih učini jačima i da im omogući da ponovno uspostave kontrolu nad vlastitom poviješću.

Jedan od načina da se bolje razumije ovo javno razočaranje – kao što sam to iznio prošlog svibnja u govoru u Aachenu kada sam primao nagradu Charlemagne – jest da uvidimo kako ljudi našu Uniju prije svega doživljavaju kao prostor, a gotovo nikada kao mjesto. Prostor i mjesto, zapravo, nisu ista stvar. Mjesto pruža zaštitu, stabilnost i osjećaj pripadnosti. Riječ je o domu, tamo gdje se ljudi osjećaju kao kod kuće. Prostor, s druge strane, omogućuje kretanje i otvara mogućnosti. Njegove su značajke smjer, brzina i vrijeme. Kao ljudskim bićima, potrebno nam je oboje. Prostor za let i gnijezdo koje možemo smatrati svojim. Mi smo vrlo jednostavna bića!

U Europi naše je težište oduvijek bilo na prostoru. Razmislite o tome. Od samog je početka bilo uobičajeno uklanjanje granica, za robu, radnike, ulaganja, omogućiti ljudima i poduzećima kretanje, poduzimanje inicijativa, ostvarivanje mogućnosti. Čak i danas – u različitim područjima kao što su energetika, telekomunikacije ili digitalno gospodarstvo – još se uvijek radi na rušenju granica, stvaranju tog velikog, zajedničkog prostora.

No, nikada nismo zaista razmišljali o Europi kao domu, utočištu i zato danas plaćamo cijenu. Desetljećima je to dobro funkcioniralo. Otvorene granice donijele su ogromne mogućnosti, za zapošljavanje, trgovinu, studiranje u inozemstvu. Učinak tog otvaranja uglavnom je bio ublažen – kroz gospodarski rast i socijalne države koje su usporedno uspostavljene.

Najvažnije, ono što je Europa otvorila, a što nacionalne vlade štite svih ovih godina, jest podjela rada. Nitko nije niti očekivao suprotno. No, stvari su se promijenile. Globalizacija je opteretila socijalne države. Kriza je institucijama Europske unije nametnula novu ulogu.

Rezultat je dramatični, brzi pomak: dok je Europu desetljećima karakteriziralo otvaranje, oslobađanje, otključavanje, emancipacija, osnaženje... danas se odjednom smatra da se Europa mijesha, da sudi, propisuje, diktira, ispravlja, čak i kažnjava... Europa, veliki „pokretač” mogućnosti, sada za mnoge slovi kao nepoželjan „uljez”, prijatelj slobode i prostora smatra se prijetnjom zaštiti i mjestu.

Moramo postići ravnotežu. Za Uniju je od iznimnog značaja da bude i na zaštitničkoj strani. Za Uniju se hitno mora prestati smatrati da pogoduje samo poduzećima, već i njihovim zaposlenicima, ne samo „onima u pokretu”, nego i „onima koji ostaju na istom mjestu”, ne samo onima s diplomom i jezičnim vještinama, nego svim građanima i ljudima, ne samo kao potrošačima koji vole jeftine proizvode i širok izbor, već i radnicima koji u drugima možda vide suparnike za svoja radna mjesta.

Kako postići tu ravnotežu? Kada se radi o zaštiti, ljudi očekuju dvije stvari od Europske unije.

Prvo, za probleme za koje pojedinačne zemlje očito nisu dovoljno velike da riješe samostalno, da se Unija uključi. U globalnim i prekograničnim pitanjima ljudi zaista žele da Europa brani njihove interese i štiti ih od opasnosti. Drugo, kada su nacionalna tijela u najboljem položaju za pružanje skrbi, ljudi očekuju da se Unija ne miješa. Doista, postoje slučajevi kada upravo zbog svoje veličine Unija mora postupati blago. Ne uznemiravati, nego poštovati poznata mjesta zaštite i pripadnosti – od izbora oko socijalnih pitanja na nacionalnoj razini, do regionalnih tradicija i identiteta pa sve do lokalnog sira.

Iz te perspektive, poruka građana Uniji je jasna. „*Unija izvana mora biti jača, a iznutra brižnija.*” Za mene je to jedan od glavnih izazova koji nam predstoje kako bi smo vratili povjerenje ljudi u našu Uniju. Imam u potpunosti povjerenja da će se novi tim vodstva izravno uhvatiti u koštac s ovom važnom odgovornošću. Hvala. *Grazie.*
